

М. А. Дронь,

PhD з економіки, доцент кафедри управління фінансами, облікової аналітики та моніторингу бізнесу, Український державний університет науки і технологій

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9881-9521>

А. С. Тараненко,

аспірант, Український державний університет науки і технологій

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3857-4328>

DOI: 10.32702/2306-6814.2024.6.166

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РИЗИКАМИ БАНКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

М. Dron,

PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Financial Management, Accounting Analytics and Business Monitoring, Ukrainian State University of Science and Technology

A. Taranenko,

Postgraduate student, Ukrainian State University of Science and Technology

MANAGEMENT OF THE BANK'S FINANCIAL RISKS UNDER THE CONDITIONS OF THE MARITAL STATE

У статті досліджується проблематика управління фінансовими ризиками банків в умовах воєнного стану. Автори розглядають вплив воєнного конфлікту на банківську сферу, визначають основні фінансові ризики та небезпеки для банківської діяльності під час воєнних дій. У статті надано можливі стратегії управління кредитним, ринковим ризиками та ризиком ліквідності в умовах воєнного стану. Автори рекомендують інтегрувати гнучкі підходи до управління ризиками, зокрема реакцію на швидкозмінні обставини та розвиток адаптивних фінансових стратегій для забезпечення стійкості банківського сектору під час воєнних турбулентностей. В роботі зазначено, що в умовах воєнного стану існують можливості для банків вдосконалити свої стратегії управління фінансовими ризиками, щоб забезпечити не лише власну стійкість, але й підтримати економіку та економічну стабільність країни.

In peacetime the economy can develop steadily and the bank is able to provide its products in a predictable financial environment. Political stability usually ensures predictability of regulatory changes, which facilitates risk management.

Financial risk management is an integral part of a bank's operations in any environment, but it becomes a particularly important task in the context of martial law. Military conflict not only changes economic conditions, but also gives rise to unpredictable financial risks that can significantly affect the stability and efficiency of the banking system.

In the context of military conflict, banks face an increased level of uncertainty, which may arise from changes in economic conditions, exchange rates and a significant deterioration in liquidity. In addition, the financial risks of a bank may increase as a result of difficulties in the financial behaviour of clients and partners during martial law.

The article examines the issues of managing financial risks of banks under martial law. The authors examine the impact of the military conflict on the banking sector, identify the main financial risks and dangers to banking activities during military operations. The article provides possible strategies for managing credit, market and liquidity risks under martial law. The authors recommend the integration of flexible approaches to risk management, including the response to rapidly changing circumstances and the development of adaptive financial strategies to ensure the sustainability of the banking sector during military turbulence. The article notes that in the context of martial law, there are opportunities for banks to improve their financial risk management strategies to ensure not only their own sustainability but also to support the economy and economic stability of the country.

The authors point out that under martial law, a bank can reduce its credit risk by conducting additional analysis of economic sectors, changing limits, attracting additional collateral, securitising loan assets, and changing the structure of its portfolio. Market risk management may include increasing provisions, hedging transactions, revising limits, and changing interest rates. Liquidity optimisation includes increasing the financial buffer, reformatting the investment structure, changing limits and increasing economic capital to reliably cover liquidity risk.

Ключові слова: фінансові ризики, банк, воєнний стан, стратегія управління, невизначеність.
Key words: financial risks, bank, martial law, management strategy, uncertainty.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Управління фінансовими ризиками банку є невід'ємною складовою банківської діяльності в будь-яких умовах, однак в умовах воєнного стану це стає особливо актуальним завданням. Воєнний конфлікт не лише змінює економічні умови, але й породжує непередбачувані фінансові ризики, які можуть суттєво вплинути на стабільність та ефективність функціонування банківської системи.

В умовах воєнного конфлікту банки стикаються із збільшеним рівнем невизначеності, що може виникнути через зміни в економічних умовах, курсах валют та значного погіршення рівня ліквідності. Крім того, фінансові ризики банку можуть підвищитися в результаті складнощів у фінансовій поведінці клієнтів та партнерів у період воєнного стану.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ, В ЯКИХ ЗАПОЧАТКОВАНО РОЗВ'ЯЗАННЯ ДАНОЇ ПРОБЛЕМИ І НА ЯКІ СПИРАЄТЬСЯ АВТОР, ВИДІЛЕННЯ НЕ ВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ, КОТРИМ ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ ОЗНАЧЕНА СТАТТЯ

Проблемі розвитку ризик-менеджменту банку присвячено праці таких науковців, як Бобиль В. [1], Гірняк В., Путьківський Т. [2], Грюнінг Х. Ван., Брайонович-Братанович С. [3], Демчик І. [4], Дорошенко Н. [5], Штефан Л. [6], Єпіфанова А., Васильєва Т. [7]. Незважаючи на значну кількість наукових робіт, питання управління фінансовими ризиками банку в умовах воєнного стану залишаються малодослідженими.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Метою роботи є дослідження проблеми ефективного управління фінансовими ризиками банку в умовах воєнного стану.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ З ПОВНИМ ОБГРУНТУВАННЯМ ОТРИМАНИХ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

У мирний час економіка може розвиватися стабільно, і банк має можливість надавати свої продукти в прогнозованому фінансовому середовищі. Політична

стабільність зазвичай забезпечує прогнозованість регуляторних змін, що полегшує управління ризиками.

В умовах воєнного стану економіка може пережити стрімке зниження, невизначеність та зміни в ринкових умовах. Воєнний стан може викликати політичну нестабільність, що призводить до радикальних змін у правилах та регуляторних вимогах.

Оптимальне управління фінансовими ризиками в умовах воєнного стану стає важливою складовою збереження фінансової стійкості та функціональності банків, сприяючи тим самим відновленню економіки та стабільності в країні.

До фінансових ризиків банку відноситься:

1. Кредитний — ймовірність відхилення від запланованих фінансових показників через невиконання позичальником зобов'язань перед банком.

2. Ризик ліквідності — ймовірність відхилення від запланованих фінансових показників через втрату збалансованості між активами і пасивами банку та нездатність залучити певні ресурси для реалізації стратегічного плану розвитку установи.

3. Ринковий ризик — ймовірність відхилення від запланованих фінансових показників через зміну процентних ставок, валютних курсів, вартості цінних паперів або інших активів.

Розглянемо специфіку управління кожного з цих ризиків в умовах воєнного стану.

Причини виникнення кредитного ризику, приклади його прояву та методи оцінки наведено в таблиці 1.

Стандартні стратегії управління кредитним ризиком можуть бути ефективними при стабільному середовищі. Рівень кредитного ризику може бути меншим через те, що в стабільних умовах боржникам легше виконувати свої зобов'язання перед банками.

Під час воєнного стану зменшення економічної активності, зниження платоспроможності клієнтів та нестабільність ринків можуть підвищити рівень кредитного ризику банку. В цій ситуації управління кредитним ризиком вимагає особливої уваги та адаптації до нестабільного зовнішнього середовища. Розглянемо основні шляхи управління кредитним ризиком банку:

— глибокий аналіз кожного клієнта та їх фінансового стану;

— підвищення вимоги до кредитного рейтингу клієнтів;

— диверсифікація кредитного портфеля за регіонами та галузями;

— стрес-тестування кредитного портфеля за екстремальним сценарієм;

Таблиця 1. Характеристика кредитного ризику банку

Показник	Характеристика
Причини виникнення	погіршення фінансового стану позичальника
Банківські операції, що пов'язані з реалізацією кредитного ризику	надання кредитів фізичним та юридичним особам; надання банківських гарантій, поруки; факторинг; операції з оплати акредитивів; надання міжбанківських кредитів; операції РЕПО; операції із здійснення кредитно-деривативних угод
Приклади прояву ризику	фінансові втрати банку від неповернення «тіла» кредиту та непогашення відсотків; порушення нормативів, встановлених регулятором
Оцінка кредитного ризику	- аналіз дотримання нормативів обов'язкового резервування, установлених національним регулятором; - скорингові моделі; - кредитний рейтинг за міжнародною шкалою; - імовірність дефолту (PD) - відображає ймовірність припинення виконання контрагента своїх зобов'язань; - втрати в разі дефолту (LGD) - відображає рівень втрат (збитків) унаслідок дефолту контрагента; - експозиція під ризиком (EAD) - відображає борг за активом, який перебуває під ризиком дефолту контрагента;

Таблиця 2. Характеристика ризику ліквідності банку

Показник	Характеристика
Причини виникнення	невиконання банком своїх фінансових зобов'язань
Банківські операції, що пов'язані з реалізацією ризику ліквідності	надання міжбанківських кредитів та кредитів фізичним та юридичним особам; погашення боргових цінних паперів власної емісії; «активні» та «пасивні» депозити; надання банківських гарантій, поруки; вкладення у фінансові активи;
Приклади прояву ризику	поява штрафів за невиконанням банком своїх зобов'язань, неможливість проведення платежів, порушення нормативів ліквідності
Оцінка ризику ліквідності	- аналіз дотримання нормативів ліквідності, установлених національним регулятором; - GAP-аналіз; - аналіз концентрації зобов'язань банку; - аналіз інформації про ситуацію на ринку цінних паперів; - коефіцієнт покриття ліквідності (LCR); - коефіцієнт чистого стабільного фінансування (NSFR)

- впровадження кредитних канікул та інших гнучких кредитних умов;
- залучення галузевих експертів та консультантів для оцінки впливу воєнного конфлікту на кредитний портфель банку;
- збільшення рівня резервів;

Таблиця 3. Характеристика ринкового ризику банку

Показник	Характеристика
Причини виникнення	зміна ставки рефінансування, ринкових ставок, валютного курсу, ринкової вартості фінансових інструментів, банківських металів
Банківські операції, що пов'язані з реалізацією ринкового ризику	операції з облігаціями; операції з акціями; операції з похідними фінансовими інструментами та інші операції на фінансових ринках; відкриття валютних позицій та інші операції з валютними цінностями, фінансовими інструментами та банківськими металами
Приклади прояву ризику	Фінансові втрати банку через несприятливі зміни ринкових процентних ставок, валютних курсів, ринкової вартості фінансових інструментів
Оцінка ринкового ризику	- аналіз дотримання нормативів, установлених національним регулятором; - аналіз чистого процентного доходу банку (метод NII); - Value-at-Risk (VaR); - обмеження зниження фінансового результату; - метод модифікованої дюрації; - очікуваних втрат (Expected Shortfall, ES)

— розробка антикризового плану з врахуванням впливу на діяльність банку воєнного стану.

Характеристику наступного фінансового ризику банку — ризику ліквідності — наведено в таблиці 2.

Під час воєнного стану заборони на рух капіталу, обмеження доступу до ліквідних активів та загальна нестабільність можуть ускладнити забезпечення необхідного рівня ліквідності банку.

Головні шляхи управління ризиком ліквідності банку в умовах воєнного стану наступні:

- збільшити портфель ліквідних активів за рахунок готівки та державних облігацій;
- розширити джерела ліквідності за рахунок залучення коштів від центрального банку, міжнародних організацій та інших фінансових установ;
- розробка ефективної стратегії управління балансом банку;
- стрес-тестування рівня ліквідності за екстремальними сценаріями;

— забезпечення активної комунікації та співпраці з національним регулятором для отримання необхідної фінансової підтримки у випадку значного погіршення рівня ліквідності;

— регулярно оновлення бізнес-планів, враховуючи зміни в економічному та політичному середовищі.

Характеристику ринкового ризику банку наведено в таблиці 3.

У стабільних умовах ринок зазвичай функціонує прогнозовано, і ринкові ризики можна краще оцінювати на підставі історичних даних та трендів. При цьому глобальні конфлікти та геополітичні напруги зазвичай менше впливають на ринкові умови. Стрес-тестування може бути менш інтенсивним, оскільки базові сценарії менш складні. У такий період стратегії та портфелі можуть залишатися стабільними на довгий термін. Валютні курси можуть коливатися відповідно до економічних та фінансових факторів.

Під час воєнного стану ринкові умови можуть раптово змінюватися через нестабільність, непередбачувані події та швидкі зміни цін на активи. Значні коливання валют можуть виникнути через невизначеність та геополітичні ризики. Умови воєнного стану вимагають постійного та інтенсивного моніторингу подій, щоб оперативно реагувати на нові виклики та можливості. Стрес-тестування повинно враховувати широкий спектр непередбачених обставин та глобальних турбуленцій. У такий період банк може бути вимушеним переглядати свої стратегії та розподіл активів для зменшення ризиків та підвищення стійкості.

До основних шляхів управління ринковим ризиком в умовах воєнного стану відноситься:

- зменшення концентрації ризику шляхом розподілу інвестицій між різними видами активів;
- проведення стрес-тестів для оцінки впливу найрізноманітніших варіантів ринкових умов, включаючи ті, що пов'язані з воєнним конфліктом;
- розвиток гнучких інвестиційних стратегій, які можна швидко адаптувати до змін у ринкових умовах під час воєнного стану;
- моніторинг валютних ризиків та розробка якісно нових стратегій для захисту від валютного ризику;

— співпраця з аналітичними агентствами для отримання достовірної інформації та аналізу ринкових тенденцій.

— зменшення ризикованих позицій, перерозподіл активів та збільшення частки безрискових активів.

— застосування похідних інструментів для захисту від ризиків зовнішнього середовища.

— співпраця з центральним банком для отримання рекомендацій та підтримки у випадку непередбачених фінансових труднощів.

Отже, в умовах кризи банк здійснює певне корегування стратегії управління фінансовими ризиками (див. табл. 4).

Як видно з таблиці 4, банк зменшує рівень кредитного ризику в умовах воєнного стану за допомогою додаткового аналізу секторів економіки, зміни лімітів, залучення додаткового забезпечення, сек'юритизації кредитних активів та зміни структури портфеля. Управління ринковим ризиком може включати збільшення резервів, хеджування операцій, перегляд лімітів, зміну процентних ставок. Оптимізація ліквідності включає в себе збільшення фінансового буферу, переформатування структури інвестицій, зміну лімітів і збільшення економічного капіталу для надійного покриття ризику ліквідності.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Застосування сучасних інструментів аналізу даних та активне впровадження стратегій управління ризиками стають ключовими елементами успішного функціонування банків в умовах геополітичних труднощів. Важливим аспектом управління фінансовими ризиками є реагування на швидкозмінні обставини та розробка стратегій, які дозволять банку адаптуватися до нових реалій.

Незважаючи на складнощі, в умовах воєнного стану існують можливості для банків вдосконалити свої стратегії управління ризиками, щоб забезпечити не лише власну стійкість, але й підтримати економіку та фінансову стабільність країни.

Література:

- Бобиль В. В. Фінансові ризики банків: теорія та практика управління в умовах кризи : монографія. Дніпро : ДНУЗТ. 298 с.
- Гіряк В. В., Путьківський Т. А. Управління ліквідністю банків за умов економічної нестабільності (на прикладі АТ "Ощадбанк"). Глобальні та національні проблеми економіки. Миколаїв, 2018. Вип. 22. С. 766—773.
- Грюнинг Х. Ван., Брайонович-Братанович С. Аналіз банківських ризиків. Система оцінки корпоративного управління і управління фінансовим ризиком. Москва : ВесьМир, 2004. 150 с.
- Демчик І. Управління кредитним ризиком. Банківський менеджмент. 2014. № 8. С. 5.
- Дорошенко, Н. О., Кулик, Н. О., & Погореленко, А. К. (2021). Банківські ризики та методи їх попередження. Соціальна економіка, 62, 138—147.
- Штефан Л. Б. Проблеми управління кредитним ризиком в комерційних банках України. Банківський менеджмент. 2015. № 3. С. 14—19.
- Управління ризиками банків : монографія у 2 т.: Управління ризиками базових банківських операцій /

Таблиця 4. Управління фінансовими ризиками банку в умовах воєнного стану

Назва ризику	Управління ризиками
Кредитний	- додатковий аналіз ситуації за секторами економіки, у яких виявлено збільшення рівня кредитного ризику; - зміна лімітів за кредитним ризиком; - залучення додаткового забезпечення за наданими кредитами; - передача частини ризику третій стороні (наприклад, сек'юритизація кредитних активів); - збільшення обсягу економічного капіталу для покриття кредитного ризику; - зміна структури кредитного портфеля, зокрема за рахунок відмови від надання кредитів з підвищеним рівнем ризику; - використання додаткових заходів контролю за діяльністю окремих позичальників
Ринковий	- збільшення резервів на покриття втрат від реалізації ринкового ризику; - проведення додаткових операцій із хеджування ринкового ризику; - оперативний перегляд внутрішньобанківських лімітів на обсяг, склад та умови операцій, які пов'язані з ринковим ризиком; - зміна базових процентних ставок з метою коригування структури активів і пасивів; - зміна структури портфелів цінних паперів; - здійснення запозичень на фінансовому ринку; - збільшення обсягу економічного капіталу з метою покриття ринкового ризику
Ліквідності	- збільшення фінансового буферу - переформатування структури фінансових інвестицій у напрямку високоліквідних цінних паперів; - зміна встановлених лімітів; - збільшення економічного капіталу з метою покриття ризику ліквідності.

за ред. А.О. Єпіфанова, Т.А. Васильєвої. Суми : ДВНЗ "УАБСНБУ", 2012. Т. 1. 283 с.

8. Дронь М. А. Стратегія управління фінансовими ризиками в умовах кризи (на прикладі банківських установ) : дис. ... д-ра філософії : спец. 051-економіка. Дніпро, 2022. 181 с.

References:

- Bobyl', V.V. (2016), *Finansovi ryzyky bankiv: teoriia ta praktyka upravlinnia v umovakh kryzy* [Financial risks of banks: theory and practice of management in crisis conditions], Dnipropetrovskiy natsional'nyy universytet zaliznychnoho transportu imeni akademika V. Lazariana, Dnipro, Ukraine.
 - Hirniak, V.V. and Put'kiv's'kyj, T.A. (2018), "Bank liquidity management under conditions of economic instability (on the example of Oschadbank JSC)", *Global'ni ta natsional'ni problemy ekonomiky*, vol. 22, pp. 766—773.
 - Gryuning, Kh.Van., and Brayonovich-Bratanovich, S. (2004), *Analiz bankovskikh riskov. Sistema otsenki korporativnogo upravleniya i upravleniya finansovym riskom* [Analysis of banking risks. Corporate Governance and Financial Risk Management Assessment System], Ves Mir, Moscow.
 - Demchik, I. (2014), "Menegement of kredit risk", *Management of bank*, vol. 8, p. 5.
 - Doroshenko, N., Kulyk, N., & Pohorelenko, A. (2021), "Banking risks and methods of their prevention", *Social Economics*, vol. 62, pp. 138—147.
 - Shtefan, L. B. (2015), "Problems of management a credit risk in the commercial bank of Ukraine", *Management of bank*, vol. 3, pp. 14—19.
 - Yepifanov, A.O., Vasyli'eva, T.A. and Koz'menko, S.M., (2012), *Upravlinnia ryzykamy bazovykh bankiv's'kykh operatsij* [Risk management of basic banking operations], vol. 1, Ukrainian Academy of Banking, Sumy, Ukraine.
- Стаття надійшла до редакції 04.03.2024 р.